

Ilja Leonard Pfeijffer leest Joost van den Vondel (De Langste Dag, 10 december 2010)

Ilja Leonard Pfeijffer

bron

Ilja Leonard Pfeijffer, *Ilja Leonard Pfeijffer leest Joost van den Vondel (De Langste Dag, 10 december 2010)*. 2011

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/pfei002dlda02_v01/colofon.php

© 2011 dbnl

Kinder-lyck

- Constantijntje*, 't zaligh kijntje,
Cherubijntje, van om hoogh,^{vs. 2}
D'ydelheden, hier beneden,
Vitlucht met een lodderoogh.⁴
- 5 Moeder, zeit hy, waarom schreit ghy?
Waarom greit ghy, op mijn lijck?⁶
Boven leef ick, boven zweef ick,
Engeltje van 't hemelrijck:
En ick blinck 'er, en ick drincker,
- 10 't Geen de schincker alles goets
Schenckt de zielen, die daar krielen,
Dertel van veel overvloets.
Leer dan reizen met gepeizen¹³
Naar pallaizen, uit het slick¹⁴
- 15 Dezer werrelt, die zoo dwerrelt.¹⁵
Eeuwigh gaat voor oogenblick.¹⁶

Bron: J.F.M. Sterck, H.W.E. Moller, C.G.N. de Vooy, C.R. de Klerk, B.H. Molkenboer, J. Prinsen J.Lzn. en L. Simons (eds), *De werken van Vondel. Derde deel 1627-1640*. De Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur, Amsterdam 1929

Gysbreght van Aemstel - Het vyfde bedryf (v.a. regel 1318)

Men voert den stormbock aen: men gaet de ladders rechten,¹³¹⁸ En klimt, met d'eene hand ten gevel uitgestreckt, In d'ander met den schild, die hals en hoofd bedeckt Voor eene hagelbuy van steenen hout en pijlen. Ons jeughd, daer tegens aen, die wentelt heele stijlen En eicke balleken, en uitgelesen hout,¹³²³ En wat' er is van ouds tot pracht en prael gebouwt, Van boven in den hoop; en ofze luttel hoopen,¹³²⁵ Zoo dient het om hun huid ten diersten te verkoopen, En Burgemeesteren en Raeden voor te staen,¹³²⁷ Tot quyting van den eed haer overheid gedaen. Men ziet'er zelf het bloed der overheid

- vs. 2 *Cherubijntje*: de cherubijn of cherub is een engel van lagere rang. Vooral van de hemeling geworden aardbewoner, in 't biezonder van kinderen; *van om hoogh*: te verbinden met *Vitlucht* (vs. 4).
- 4 *lodderoogh*: liefelik lachend oog (*lodder*: teder-vriendelik).
- 6 *greit*: krijt.
- 13 *gepeizen*: hier de stille, diepe, innige en hoge gedachten van de vrome.
- 14 *pallaizen*: evenals het vorige *gepeizen* met de Amsterdamse *ai*-klank.
- 15 *werrelt*: Vondel kiest deze Zuid-Hollandse vorm om het woord te verbinden met *dwerrelen* en *werren*, warren, de wereld aldus karakteriserend als plaats van bedriegelijke en moeitevolle vergankelijkheid. Deze woordspeling reeds dagtekenend uit de M.E. komt ook bij andere zeventiende-eeuwers voor.
- 16 Hetzelfde als Praestant aeterna caducis: de eeuwige dingen gaan de vergankelijke te boven.
- 1318 *stormbock*: een belegeringswerktuig. De *bok* is het onderstel op drie poten, o.a. om het geschut op te leggen (*Ned. Wdb.* III, 259). Misschien bedoelt Vondel alleen de stormram (vgl. vs. 1342).
- 1323 *uitgelesen*: uitgezocht (voor dit doel).
- 1325 *in den hoop*: in de dicht opeengepakte massa belegeraars; *ofze*: ofschoon ze daarvan weinig verwachtten.
- 1327 *voorstaen*: verdedigen.

verhitten, En stijven de gemeent: behalven die hier zitten¹³³⁰ Blootshoofd, en half gekleed, en zonder weer te bien,¹³³¹ Van zwacken ouderdom; en durreven wel zien¹³³² Zoo eerelijck een dood kloeckhartigh onder oogen;¹³³³ En vechten met hun hart, nu handen niet en mogen.¹³³⁴ Een deel der burgery beneen met hellebaerd En sabelen en spiets de poort en muur bewaert.¹³³⁶ Ick steegh den toren op, die boven 't dack kooft rijzen, In 't midden van 't stadhuis; van waer men u kon wijzen De tenten om de stad, en hoe al 't leger lach, En van wiens trans men flaeuw den Dom van Vitrecht zagh, By klaer en helder weer. 'k zagh hier uit hoeze streden, En met den storrembock de poort geweld aen deden, En ramden reis op reis, verdadicht door een dack Van schilden dicht gevoeght. de deur gaf krack op krack. Wy stelden flux in 't werck de dissels en de bijlen, En hieuwen in het rond in stucken alle stijlen, En stieten spitze en al 't gevaert van boven af;¹³⁴⁷ Het welck een' slagh en roock de marreckt over gaf, En maeckte een vreeslijck loch in zoo veel ysre koppen;¹³⁴⁹

1330 *En stijven de gemeent*: en hoe (de overheid) de burgerij sterkt, aanmoedigt.

1331 *weer*: verweer; weerstand te bieden.

1332 *Van*: door.

1333 *Zoo eerelijck een dood*: zulk een eervolle dood.

1334 *mogen*: kunnen (vechten).

1336 *bewaeren*: vgl. vs. 1235.

1347 *'t gevaert* is het losgehakte stuk, met spits en al, dat op de belegeraars vóór de poort neerplofte.

1349 *loch*: gat.

Dat anderen terstond, gevoeght in orden, stoppen.¹³⁵⁰ Terwijle stack de kerck de naeste huizen aen. Van daer begon de vlam in 't leien dack te slaen Van 't Raedhuis, en de roock en smoock verblinde ons oogen. De poort bezweeck, het volck quam raezende ingevlogen.¹³⁵⁴ 'k Was al mijn vrienden quijt, en stond verbaest en stom.¹³⁵⁵

Bron: J.F.M. Sterck, H.W.E. Moller, C.G.N. de Vooy, C.R. de Klerk, B.H. Molkenboer, J. Prinsen J.Lzn. en L. Simons (eds), *De werken van Vondel. Derde deel 1627-1640*. De Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur, Amsterdam 1929

Het stockske van Joan van Oldenbarnevelt, vader des vaderlands

Myn wensch behoede u onverrot,
 O stock en stut, die geen' verrader,
 Maer 's vrijdoms stut en Hollants Vader
 Gestut hebt, op dat wreet schavot;
 5 Toen hy voor 't bloedigh zwaert most knielen,
 Veroordeelt, als een Seneka ,
 Door Neroos haet en ongena,
 Tot droefenis der braefste zielen.
 Ghy zult noch jaeren achter een
 10 Den uitgangk van dien Helt getuigen:
 En hoe Gewalt het Recht dorf buigen
 Tot smaet der onderdructe Steen.
 Hoe dickwyl strekt' ghy, onder 't stappen
 Naer 't Hof der Staeten stadigh aen
 15 Hem voor een derden voet in 't gaen,
 En klimmen op de hooge trappen:
 Als hy, belast van ouderdom,
 Papier en schriften, overleende
 En onder 't lastigh lantspack steende!
 20 Wie ging, zoo krom gebuckt, noit krom !
 Ghy ruste van uw trouwe plichten,
 Na' et rusten van dien ouden stock ,
 Geknot door 's bloedraets bittren wrock:
 Nu stut en styft ghy noch mijn dichten.

Bron: J. van Vondel, *Hekeldichten. Met de aantekeningen der 'Amersfoortsche' uitgave*. Uitgegeven en toegelicht door Dr. J. Bergsma. W.J. Thieme & cie, Zutphen z.j. [ca. 1920].

Uitvaart van mijn dochterken

De felle Doot, die nu geen wit magh zien,¹
 1350 *gevoeght in orden*: in gelederen geschikt.
 1354 *ingevlogen*: binnengevlucht.
 1355 *verbaest*: verbijsterd (vgl. 1377 en *verbaestheid* in vs. 1357).
 1 De voorstelling van de Dood als een Vrouw die de slachtoffers treft met een pijl is in de Renaissance-tijd in kunst en poëzie gewoon; *geen wit moghen* (kunnen) *zien*: geen vrolijkheid kunnen verdragen.

Verschoont de grijze liên.
Zy zit om hoogh, en mickt met haren schicht
Op het onnozel wicht,⁴
5 En lacht, wanneer, in 't scheien,
De droeve moeders schreien.
Zy zagh'er een, dat, wuft en onbestuurt,⁷
De vreught was van de buurt,
En, vlugh te voet, in 't slingertouwjtje sprong;
10 Of zoet Fiane zong,¹⁰
En huppelde, in het reitje,

4 *onnozel*: schuldeloos.

7 *wuft*: vlug, beweeglik.

10 *zoet Fiane* zullen woorden uit het dansliedje zijn, dat *in het reitje* gezongen werd.

- Om 't lieve lodderaitje:¹²
 Of dreef, gevolght van eenen wackren troep,
 Den rinckelenden hoep
- 15 De straten door: of schaterde op een schop:¹⁵
 Of speelde met de pop,^{16-vlgg.}
 Het voorspel van de dagen,
 Die d'eerste vreught verjagen:
 Of onderhiel, met bickel en boncket,¹⁹
- 20 De kinderlijcke wet,
 En rolde en greep, op 't springend elpenbeen,
 De beentjes van den steen;
 En had dat zoete leven
 Om gelt noch goet gegeven:
- 25 Maar wat gebeurt? terwijl het zich vermaackt,²⁵
 Zoo wort het hart geraackt,
 (Dat speelzieck hart) van eenen scharpen flits,
 Te dootlick en te bits.²⁸
 De Doot quam op de lippen,²⁹
- 30 En 't zieltje zelf ging glippen.
 Toen stont helaas! de jammerende schaar
 Met tranen om de baar,
 En kermde noch op 't lijck van haar gespeel,³³
 En wenschte lot en deel³⁴
- 35 Te hebben met haar kaartje,³⁵
 En doot te zijn als *Saertje*.
 De speelnoot vlocht (toen 't anders niet moght zijn)³⁷
 Een krans van roosmarijn,³⁸
 Ter liefde van heur beste kameraat.
- 40 O krancke troost! wat baat⁴⁰
 De groene en goude lover?
 Die staatsi gaat haast over.⁴²

12 *lodderaitje*: waarschijnlijk ook een kinderwoord voor een van de medespelenden, die in 't midden van de kring stond; mogelijk is er samenhang met *lodder*: lief, aanminnig.

15 *schop*: schommel.

16-vlgg. Als de zorgenloze jeugd overgaat in het zorgenvolle leven van de moeder.

19 Volgde de kinderlike regels (*wet*) van het bikkelspel; *boncket* moet hier de stuiter zijn, die blijkens het verband, van ivoor (*elpenbeen*) was. Op het springen van de stuiter moeten de bikkels. (*beentjes*, vs. 22) naar een bepaalde regel omgezet worden of opgenomen (*rolde* en *greep*); met de *steen* zal de hardstenen stoep bedoeld zijn, waarop bij voorkeur gebikkeld wordt.

25 Onder het spel openbaarden zich voor 't eerst de noodlottige tekenen van de ziekte.

28 *bits*: scherp.

29 De lippen namen de doodskleur aan.

33 *gespeel*: speelkameraadje.

34 *deel*: wat iemand ten deel valt (synoniem van *lot*).

35 *kaartje*: verkleinwoord van *kaar*: kameraad (oorspr. adj.: dierbaar).

37 Als zij toch niet met haar mee konden gaan.

38 Dit vlechten van een krans en het bestrooien van het doodskleed met bloem en kruid en gouden en zilveren lovertjes (vs. 41) was een zeventiende-eeuwse gewoonte (zie Schotel: *Maatschappelijk leven onzer Vaderen*, 445-46; *roosmarijn* (*ros marimum*): geurige takjes van een altijd groen heestertje.

40 *krancke troost*: zwakke, weinig batende troost.

42 Accent op *Die*; *staatsie*: eerbetoon; *haast*: spoedig. In tegenstelling met de durende vadersmart.

Bron: J.F.M. Sterck, H.W.E. Moller, C.G.N. de Vooy, C.R. de Klerk, B.H. Molkenboer, J. Prinsen J.Lzn. en L. Simons (eds), *De werken van Vondel. Derde deel 1627-1640*. De Maatschappij voor goede en goedkoope lectuur, Amsterdam 1929